

JYX

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kilpiö, Juha-Pekka

Title: Miten kirjoittaa talo

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Nuoren voiman liitto 2022

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Kilpiö, J.-P. Miten kirjoittaa talo. Nuori voima, (1), 22-23. <https://nuorivoima.fi/lue/essee/miten-kirjoittaa-talo>

NUORI VOIMA

LUE KUUNTELE BLOGI KOLUMNIT NUORI VOIMA OSTA UUSIN TILAA

Stefan Steinbauer / Unsplash

Miten kirjoittaa talo

ESSEE | JUHA-PEKKA KILPIÖ | 4.5.2022

Suuri tila tehdään joskus pienin sanoin.

Paavo Haavikko kirjoittaa *Tiet etäisyyksiin* -esikoisessaan (1951): ”Jokainen talo on monien rakentama eikä koskaan valmis”. Sää käynee lähtöpisteeksi, kun ajatellaan talon – kodin, asunnon, rakennuksen, arkkitehtuurin – suhdetta runouteen. Suhde on toki moniulotteinen, mutta perustalle voisi hahmotella kolmea tyyppiä: runo talosta, talo runosta, runo talona. Paikantumisen nimissä poimin esimerkkejä lähinnä kotimaisesta runoudesta. Jos ne eivät ole yleispäteviä, niin hyvä vain.

Kun kirjoitetaan *runo talosta*, sen voi retoriikan termein laskea *topografian* eli paikan kuvauksen alaan. Taloilla onkin yhteistä maaperää sen kanssa, miten ympäristöä laajemmin on esitetty kirjallisuudessa. Suurin piirtein modernismista eteenpäin luonnonympäristö ei enää symboloi ensi sijassa ihmistä ja eläimet viittaavat ihan vain eläimiin. Suunta vahvistuu entisestään 1960–70-lukujen runoudesta, kuten **Karoliina Lummaa** osoittaa tutkimuksessaan *Poliittinen siivekäs* (2010).

Sama tuntuu pätevän talorunoihin. Siinä missä **Einari Vuorelan** ”Autio talo” (*Varjoleikki*, 1925) ja **Uuno Kailaan** ”Talo” (*Uni ja kuolema*, 1931) vielä edellyttävät allegorista lukutapaa, 50-luvun modernismissa talot alkavat konkretisoitua. **Eeva-Liisa Manner** summaa tämän kaksoisliikkeen, kun hän toteaa *Tämä matka* -kokoelmastaan (1956), että siinä ”talo oli talo, hiiret hiiriä, näädat näätiä ja liskot liskoja” (**Marja-Leena Tuurna**, *Eeva-Liisa Manner. Matka yli vaihtelevien äärten*, 2021).

Etappeja kehityskulussa ovat esimerkiksi **Maila Pylkkösen** *Marjamiesnaisen muistiinpanojen* (1975) ”Vintti”-sarja, jossa tavaralöydöistä avautuu sukuhistoria, ja **Väinö Kirstinän** *Talo maalla* (1969), jossa aloitetaan perusteista, nimittäin talon remontoinnista asumiskuntoon. Kirstinä hankki vuonna 1967 mökin Puutikkalan kylästä, ja kokoelma syntyi halusta ”sijautua” ympäristöön, asettautua vaikkapa akileijan näkökulmaan. Teos ei jää miksikään huvilatunnelmoinniksi, koska kylmän tullen täytyy aina ryhtyä tiivistämään seiniä. Kirstinän kanssa rinnan voisi lukea **Raisa Marjamäen** *Ihmeellistä käyttäytymistä* (2020), jossa samoin asutaan mökkiä syrjäseudulla ja ympäristön armoilla.

Nykyrunouteen edettäessä kontekstit tarkentuvat ja esiin tulevat asumisen yhteydet laajempiin rakenteisiin. **Mikko Mankinen** ja **Miia Toivio** analysoivat tarkkanäköisesti asumismuodon kytköksiä luokkaan ja talotyypin synnyttämiä mielikuvia. Edellinen käsittelee kerrostaloja teoksessa *Katoa* (2016) ja jälkimmäinen omakotitaloja teoksessa *Sukupuu* (2019).

”

Kirstinän Talo maalla (1969) ei jää miksikään huvilatunnelmoinniksi, koska kylmän tullen täytyy aina ryhtyä tiivistämään seiniä.

Teemu Mannisen ”Mitä ulkona on” (*Lohikäärmeen poika*, 2007) avaa näkyviin koko rakennetun infrastruktuurin ja sen keskinäisriippuvuudet. Se alkaa yhdestä talosta, laajentaa näkymää ympäröivään tonttien ruudukkoon, teille ja muihin kaupunkeihin, edelleen valtamerelle ja sen virtoihin – valtava panoraama yhden virkkeen proosarunossa. Koko teoksen mitassa samanlaiseen satelliittiperspektiiviin kohoaa **Virpi Vairisen** *Ilmanala* (2017) alkaen osastosta ”Asunto” ja siitä aina vain laajemmalle. Kokoelmasta voisi poimia nykyisten runorakennusten synekdokeeksi säkeen ”valtavat liukuportaat ilman symbolista merkitystä”.

Toista tyyppiä talon ja runon suhteissa täytyy kenties lähestyä ääreisnäön varassa: ei millaista rakennusta runo kuvailee vaan millaista tilaa se kutsuu esiin. *Talo runosta* heijastuu tekstin ulkopuolelle.

Olli-Pekka Tennilä kirjoittaa *Tuli & Savun* ”Pohjapiirros”-numerossa (nro 81) tilan kuvittelusta lukiessa: ”Seuraa tyyppillisesti prosessi, jossa lukija ohimennen istuttaa itselleen tutun paikan kirjan kertomaan ja muuntaa sitä vaivihkaa vastaamaan tekstin vaatimuksia. Lukijalla on mielessään paikkojen prototyyppijä, jonkinlaisia *alkukoteja* tai *mummoloita*, joiden hahmot vartetaan symbioosiin luennassa olevan tekstin kanssa.”

” Pieniä kohtia, jotka luovat tilan tuntua, löytyy erilaisista teoksista, eikä niillä välttämättä ole yhteistä nimittäjää, jonka voisi osoittaa muodollisin termein.

Runouden erikoislaatu on ehkä siinä, miten *taloudellisesti* prosessi tapahtuu. Usein suppeimmasta tekstikatkelmasta kehkeytyy laajin mentaalinen tila. Haavikon *Talvipalatsia* (1959) lukiessa ja muulloin ajatellessa ei yleensä tule mieleen Talvipalatsi vaan ohimennen mainittu ”pieni talo, kapea, korkea ja huone jossa / minä kirjoitan tätä”. Se riittää kutsumaan piiriinsä koko teoksen miljööt.

Tällaisiin vaikutelmiin ei vaadita ylenmääräistä tarkkuutta, vaan prosessi sukeutuu ennemmin viitteellisestä ilmaisusta. **V. S. Luoma-ahon** *Ruumiissa* (2009) yhden katkelman ympärille välähtää koko postapokalyptinen maisema: ”Valo yössä on ehkä merkki sivilisaatiosta”. Pieniä kohtia, jotka luovat tilan tuntua, löytyy erilaisista teoksista, eikä niillä välttämättä ole yhteistä nimittäjää, jonka voisi osoittaa muodollisin termein.

En ole aivan varma, miten tilan kuvittelu suhteutuu hyvin monidiskursiiviseen tekstiin, kuten kollaasiin. Sen tärkeä piirre saattaakin olla, että mikään topografinen jäsenitys ei onnistu, kuten on laita **Michel Foucault'n** *heterotopiassa*: ”asiat on siinä 'levitetty', 'asetettu', 'sijoitettu' niin erilaisiin paikkoihin, että on mahdotonta löytää niille vastaanottotilaa, määritellä niille kaikille yhteistä aluetta” (*Sanat ja asiat*. Suom. **Mika Määttänen**, 2011). Ehkä ainoa, mikä pystyy liittämään ne yhteen, on juuri tekstuaalinen tila.

Jos parateksti on kynnyks, kuten **Gérard Genette** kuvailee, niin kirja on talo. Kolmas tyyppi, *runo talona*, johtaa siis ajattelemaan teoksen kokonaisrakennetta ja sen sommittelua kirjaksi. **Charles Bernstein** luonnehtii, että tällöin teokseen luodaan tiloja, joilla on kesto (*durational spaces*), ja mainitsee joitakin mahdollisuuksia: ”suuria mutta tyhjiä halleja, kapeita käytäviä, komeroita, sisäuima-altaita, kuvagallerioita, tulo- ja lähtöluisia, väkipyöriä ja salaluukkuja tasojen välillä” (*My Way*, 1999).

Kaija Rantakarin *Salit* (2021) sai ihastuneen vastaanoton, mutta monikaan ei muistanut sen lajia, nimittäin *ekfrasista*. Teoksella on kuitenkin ensiarvoinen suhde perinteeseen, jossa sanallistetaan kuvataideteoksia runouden keinoin. **James Heffernan** huomauttaa, että moderni ekfrasis noin **W. H. Audenista** eteenpäin korostaa kontekstia, jossa taideteoksia katsellaan, erityisesti museotilaa. Hänen tutkimuksensa onkin nimeltään *Museum of Words* (1992). Se osoittautuu edelleen päteväksi *Salien* kohdalla, jossa ei ole kyse pelkistä maalauksista vaan koko katsomistilanteesta ja sen ilmapiiristä.

Säerytmillään ja seitsemän salin osastojoallaan kokoelma luo vaikutelman kulkemisesta museon avarissa huoneissa. Se voi olla esimerkiksi Lontoon National Gallery tai yhtä hyvin lomittunut tila, jossa kaikki museot ovat yhteydessä toisiinsa. *Salit* muistuttaa, että katseen kohteena oleva taideteos on sidottu paikkaan mutta ekfrasis heijastaa sen aina myös johonkin muualle. Runominän intiimi

kohtaaminen teosten kanssa tuntuu saavan erikoista voimaa siitä, että se tapahtuu julkisessa tilassa ja siihen voi siksi heittäytyä ainoastaan kielellisesti.

”

Kuka yhdistäisi ergodisen runouden ja psykomaantieteen?

Harry Salmenniemen runovihko *Absurdes Berliner Tagebuch* (2019), sekin ekfrasis, rakentuu erään installaation ympärille. Lukijaa kutsutaan tarkastelemaan sitä huoneessa kierrellen: ”Työtä on tarkkailtava liikkeessä, mieluiten kävelemällä tai juoksemalla”. Osa vihkon valokuväsivuihin on leikattu erikokoisiksi, ja käännettäessä ne vuoroin peittävät ja paljastavat teosta eri näkökulmista ja eri etäisyyksiltä. *Tagebuch* tuo installaation ja sitä ympäröivän tilan hyvin kouriintuntuvasti osaksi vihkoa mutta nimenomaan paperiniteelle erityisin keinoin.

Paul Fournel, Oulipon jäsen ja pyöräilijä, on laatinut pienen konseptuaalisen teoksen, jossa on pelkkiä paratekstejä kuvitteelliseen teokseen, ei lainkaan ”varsinaista” tekstiä. Sen otsikko on *Banlieue* (1990), suomeksi ”lähiö” tai ”esikaupunki”. Kirja voi siis olla kokonainen kaupunki. Jos jossain vaiheessa asumuksen kaikki nurkat ja sopet on tutkittu, lähtökohdaksi kävisivät vaihtelevammat tilat – teltoa, paketoitu *Reichstag*, **Raymond Rousselin** matkailuvaunu – tai vielä laajemmat seudut. Ne voivat viitoittaa muutakin kuin osastojakoa, kuten lukijan liikettä ja toimintaa teoksessa – kirjassa tai kirjan ulkopuolella. Kuka yhdistäisi ergodisen runouden ja psykomaantieteen?

”Kävipä miten hyvänsä, täytyy lopulta oppia eristämään taloja” (Tennilä, *Yksinkeltainen on kaksinkeltaista*, 2012).

Juha-Pekka Kilpiö on jyvaskyläläinen kirjoittaja.

Teksti on julkaistu alun perin *Talo*-numerossa 1/2022.

Twiiittaa

Jaa

Esseet

Tanssia Seppo Heikinheimon haudalla

ESSEE | RIKU LEHTORANTA |
22.11.2022

Puhu nukke, puhu

ESSEE | HELGA WEST | 4.11.2022

[Lisää esseitä](#)

TOIMITUS

MEDIATIEDOT

ANNA PALAUTETTA

MAINOSTAJALLE

KIRJOITTAJALLE

NUOREN VOIMAN LIITTO

Hyvä Nic

ESSEE | RIIKKA PELO |